

УДК: 347.4(477):340.115

DOI: 10.36550/2522-9230-2023-15-172-176

Панченко Сергій Володимирович,

доктор філософії з права,

керуючий партнер Адвокатського бюро «Панченко та партнери»,
старший викладач кафедри історії та теорії держави і права Чорноморського
національного університету імені Петра Могили

e-mail: sergey.panchenko@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-8257-0661>

ПОНЯТТЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ УЧАСНИКІВ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Статтю присвячено визначенню основних ознак та виявленню поняття здійснення цивільних прав учасників договірних зобов'язань. В основі вказаного лежить суб'єктивне цивільне право як вид та міра можливої поведінки особи, яка включає в себе встановлені законом правомочності, що складають його зміст.

Досліджено, що задоволення інтересу є метою здійснення суб'єктивного цивільного права, а інтерес найбільш ефективно задовольняється шляхом участі у договірних зобов'язаннях.

Проаналізовано, що реалізація правомочностей, які складають зміст суб'єктивного цивільного права, є здійсненням цього права. Правомочності у свою чергу є проявом цивільної правоздатності суб'єкта, яка є передумовою виникнення та здійснення суб'єктивних цивільних прав та виконання цивільних обов'язків. Саме вчинення активних та пасивних дій перетворюють правомочності на дійсність та є рушійною силою укладення та виконання договорів.

Доведено, що договірне зобов'язання є одним із способів здійснення суб'єктивних цивільних прав. Основу договірних зобов'язань складають майнові права, оскільки майнове право є відчужуваним. У зв'язку з цим виявлено види суб'єктивних цивільних прав залежно від виду договірного зобов'язання, в межах якого вони здійснюються (права щодо передавання майна у власність, користування, виконання робіт та надання послуг).

Стверджено, що договірне зобов'язання може бути здійснене шляхом вчинення активних та пасивних дій, які полягають у здійсненні цивільних прав та виконанні цивільних обов'язків. До таких дій слід віднести дії щодо укладення договору, його виконання та захисту прав у випадку їх порушення. Отже, здійснення цивільних прав у договірних зобов'язаннях необхідно розглядати крізь призму його структури, механізму та відповідних стадій. Саме за допомогою цих елементів і являється можливим дослідити процес реалізації прав у договірних зобов'язаннях.

Виявлено ознаки здійснення цивільних прав учасників договірних зобов'язань, до яких слід віднести: є способом задоволення інтересу, можливість права вимоги є основоположною правомочністю у договірному зобов'язанні, що складає зміст суб'єктивного цивільного права у такому зобов'язанні. Також здійснення цивільних прав учасників договірних зобов'язань є завжди встановленим та забезпеченим законом та договором порядком реалізації суб'єктивних цивільних прав. Більше того, здійсненню цивільних прав учасників договірних зобов'язань властиві особливі стадії та структура.

Запропоновано визначити здійснення цивільних прав учасників договірних зобов'язань як встановлений та забезпечений законом та договором порядок реалізації суб'єктивних цивільних прав, змістом яких є можливість вимоги уповноваженою особою від зобов'язаної особи правомірних дій або утримання від їх вчинення для задоволення інтересу.

Ключові слова: суб'єктивне цивільне право, зміст права, інтерес, правомочність, дієздатність, право вимоги, реалізація прав, договірне зобов'язання.

Panchenko S. CONCEPT OF THE EXECUTION OF CIVIL RIGHTS OF CONTRACTUAL OBLIGATIONS BY THE PARTICIPANTS

The article is devoted to defining the main features and identifying the concept of executing the civil rights of participants in contractual obligations. The basis of this is subjective civil law as a type and measure of possible behavior of a person, which includes the powers established by law, which make up its content.

It has been studied that the satisfaction of interest is the goal of the implementation of subjective civil right, and the interest is most effectively satisfied through participation in contractual obligations.

It has been analyzed that the execution of powers that make up the content of subjective civil right is the execution of this right. Powers, in turn, are a manifestation of the subject's civil legal capacity, which is a prerequisite for the rising and execution of subjective civil rights and the performance of civil duties. It is the performance of active and passive actions that turn powers into reality and is the driving force behind the conclusion and execution of contracts.

It is proved that the contractual obligation is one of the ways of execution of subjective civil rights. Property rights form the basis of contractual obligations, since property rights are alienable. In this regard, the types of subjective civil rights were identified depending on the type of contractual obligation within which they are performed (rights regarding transfer of property into ownership, use, performance of works and provision of services).

It is asserted that a contractual obligation can be performed by active and passive actions, which consist in the execution of civil rights and the performance of civil duties. Such actions should include actions related to the conclusion of the contract, its implementation and protection of rights in the event of their violation. Therefore, the execution of civil rights in contractual obligations must be considered through the prism of its structure, mechanism and relevant stages. It is with the help of these elements that it is possible to investigate the process of realization of rights in contractual obligations.

Signs of the execution of the civil rights of participants in contractual obligations have been identified, which include the satisfaction of the interest, the possibility of the right to claim as a fundamental authority in a contractual obligation, which is the content of subjective civil right in such obligation. Also, the execution of the civil rights of participants in contractual obligations is always established and guaranteed by law and the contract as a procedure for the realization of subjective civil rights. Moreover, the execution of civil rights of parties to contractual obligations is characterized by special stages and structure.

It is proposed to define the execution of the civil rights of the participants in contractual obligations as the procedure for the realization of subjective civil rights established and ensured by law and the contract, the content of which is the possibility of the authorized person demanding from the obligated person lawful actions or refraining from their performance in order to satisfy the interest.

Key words: subjective civil right, content of right, interest, legal possibility, legal capacity, right of demand, realization of rights, contractual obligation.

Постановка проблеми. Проблеми здійснення цивільних прав завжди породжували дискусії у науковій площині, оскільки дана тема стосується багатьох інститутів галузі цивільного права. Однією із таких сфер є договірні зобов'язання – одна з найбільш об'ємних та важливих тем, що стосуються здійснення цивільних прав. На сьогоднішній день не вирішеними є низка проблемних питань, пов'язаних із правовим статусом учасників договірних зобов'язань, видами цивільних прав у договірних зобов'язаннях, особливостей здійснення цивільних прав у договірних зобов'язаннях; досі не було сформовано поняття здійснення цивільних прав у договірних зобов'язаннях, а також не виявлені його ознаки. Враховуючи вказане, дослідження здійснення цивільних прав учасниками договірних зобов'язань характеризується високим рівнем актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми здійснення цивільних прав учасників цивільних правовідносин неодноразово ставали предметом дослідження таких науковців як О.О. Кота, Р.О. Стефанчука, М.О. Стефанчука. Так, О.О. Кот досліджував здійснення цивільних прав у своїй монографії «Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики» (2017), Р.О. Стефанчук написав ґрунтовну монографію щодо суб'єктивних цивільних прав під назвою «Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві: поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту» (2007), М.О. Стефанчук дослідив межі здійснення суб'єктивних цивільних прав у своєму однойменному дисертаційному дослідженні (2006).

Догічною до теми здійснення цивільних прав учасників у договірних правовідносинах є дисертація Т.В. Боднар «Теоретичні проблеми виконання договірних зобов'язань (цивільно-правовий аспект)» (2005), утім сучасна цивілістична наука потребує дослідження складних правових конструкцій з огляду на реалії сьогодення та з більшим акцентом на здійснення цивільних прав, а не виконання зобов'язань. Наявне й дисертаційне дослідження Д.В. Горбася «Здійснення суб'єктивних цивільних прав фізичних осіб: поняття, способи, межі» (2009), в якому не було приділено належної уваги здійсненню суб'єктивних цивільних прав у договірних зобов'язаннях.

Вказане доводить, що наука цивільного права досі не поповнилась ґрунтовними дослідженнями у сфері здійснення цивільних прав у договірних зобов'язаннях, тому що вказані вище наукові доробки носять лише фрагментарний характер. Як наслідок, існує потреба дослідити питання здійснення цивільних прав саме у договірних зобов'язаннях, що і доводить гостру необхідність даної статті.

Мета статті полягає у визначенні основних ознак та виявленні поняття здійснення цивільних прав учасників договірних зобов'язань.

Виклад основного матеріалу дослідження. В основі здійснення будь-яких цивільних правовідносин лежить головний його компонент – суб'єктивне цивільне право. Метою здійснення суб'єктивного цивільного права є задоволення певних потреб носія цього права [1, с. 9]. Обираючи модель правовідносин, соціальний суб'єкт обирає модель взаємодії, побудовану відповідно до загальнообов'язкових правил, які визначаються правовими нормами у вигляді моделей можливої (модель суб'єктивного права) і належної (модель юридичного обов'язку) поведінки [2, с. 124]. Слід погодитись з думкою О.О. Кота, який пише, що здійснення будь-якого суб'єктивного права можливе лише за тієї умови, що зобов'язані особи виконають кореспондуючі цьому праву обов'язки [3, с. 43].

Суб'єктивне право визначається як гарантована правом міра можливої або дозволеної поведінки особи, змістовну складову якого становить низка відповідних правомочностей [2, с. 90]. Такої ж думки притримується М.О. Стефанчук [4, с. 14]. Є.О. Харитонов пише, що суб'єктивне цивільне право характеризується через так звану «тріаду» можливостей: можливість поводитися певним чином, можливість вимагати певної поведінки від інших осіб; можливість отримати захист порушеного права [5, с. 153].

Суб'єктивні цивільні права здійснюються на підставі закону, визначаються ним та забезпечуються. Так, М.М. Агарков писав, що об'єктивним є право «у сенсі особливого правила чи системи правил поведінки», іншими словами – сам закон, на підставі якого виникають, змінюються або припиняються цивільні правовідносини [6, с. 71]. Отже, суб'єктивне право як вид та міра можливої (дозволеної) поведінки завжди виникає на підставі об'єктивного права – закону.

Суб'єктивні цивільні права є двох видів – особисті немайнові та майнові. Особисті немайнові цивільні права нерозривно пов'язані з особою, є невідчужуваними, у той час як майнові права завжди мають відношення до матеріального світу, речей, а тому є відчужуваними. Так, саме суб'єктивне майнове право є

основою для участі у договірних цивільних зобов'язаннях. Участь у договірних зобов'язаннях породжує певні види суб'єктивних цивільних прав залежно від виду самого договірної зобов'язання. У зв'язку з цим можна класифікувати відповідні суб'єктивні права при здійсненні договірних зобов'язань на такі групи як суб'єктивні цивільні права з передання майна у власність, суб'єктивні цивільні права з передання майна у користування та суб'єктивні цивільні права щодо виконання робіт та надання послуг. Вказане показує, що право вимоги є основоположною правомочністю змісту суб'єктивного цивільного права у договірних зобов'язаннях.

Цивільне право завжди потребує відповідного суб'єкта – особи, яка є носієм юридичних прав і обов'язків. Особа у приватному праві є абстрактним учасником цивільних відносин, який має цивільну правосуб'єктність та набуває форми фізичної або юридичної особи [7, с. 57]. Носіями цивільних прав у договірних зобов'язаннях є учасники цивільних відносин, якими є фізичні особи та юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права (ст. 2 ЦК України) [8].

Повертаючись до правосуб'єктності слід вказати, що це можливість особи стати учасником цивільного правовідношення [9, с. 27], складовими якої є соціально-правові властивості правоздатності, дієздатності та деліктоздатності [10, с. 148]. Правоздатність розуміють як здатність особи набувати цивільні права та обов'язки, а дієздатність — здатність особи своїми діями набувати для себе права та обов'язки [9, с. 27]. Отже, проявом правоздатності є правомочності, які входять до суб'єктивного права, а здійснення таких правомочностей є здійсненням суб'єктивного права [11, с. 6].

Здійснення суб'єктивного права можна дещо ототожнити з цивільною дієздатністю, бо цивільною дієздатністю фізичної особи є її здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання [12, с. 31]. Таким чином, здійснення суб'єктивного цивільного права фізичної особи є актом волевиявлення особи і може полягати як у вчиненні активних дій, так і в пасивних діях [1, с. 7]. Цивільним зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку (ч. 1 ст. 509 ЦК України) [8]. Р.А. Майданик пише, що зобов'язання зазвичай здійснюється як шляхом вчинення активних, так і пасивних дій, які здебільшого лише супроводжують активні дії, але не замінюють їх [13, с. 191]. Отже, поведінка особи у цивільному зобов'язанні є способом здійснення суб'єктивного цивільного права. Утім суб'єкт права може як здійснювати свої права будь-якими способами, не забороненими законом, так і не здійснювати їх.

Діями, необхідними для здійснення цивільних прав у договірних зобов'язаннях можна називати як підготовчі дії до укладення договору (наприклад, оферта і акцепт), так і самого виконання зобов'язання. Наприклад, Т.В. Боднар розглядає виконання договірної зобов'язання як сукупність фактичних та/або юридичних дій (у певних випадках – утримання від дії) сторін зобов'язання, спрямованих на реалізацію (здійснення) передбачених договором або законом їх суб'єктивних прав і обов'язків задля досягнення економічної і юридичної мети зобов'язання [14, с. 6]. Отже, діями, необхідними для здійснення цивільних прав у договірних зобов'язаннях, є: укладення договору шляхом пропозиції однієї сторони укласти договір (оферти) і прийняття пропозиції (акцепту) другою стороною; досягнення згоди щодо усіх істотних умов договору; виконання договірної зобов'язання в повному обсязі; захист прав у випадку їх порушення.

З усього вказаного щодо здійснення цивільних прав у договірних зобов'язаннях, являється необхідним виділити основні стадії такого здійснення. У даному випадку можна звернутися до стадій динаміки договірної зобов'язання за Т.В. Боднар. Так, вчена виявила а) стадію виникнення зобов'язального правовідношення; б) стадію існування договірної зобов'язання, в) стадію виконання (здійснення, реалізації); г) стадію припинення договірної зобов'язання (зобов'язального правовідношення), в тому числі внаслідок його виконання (погашення) [14, с. 10]. Вчена пише, що на стадії існування договірної зобов'язання цивільні права і обов'язки знаходяться в статичному (потенційному) стані, а на стадії виконання – відбувається здійснення цивільних прав та виконання обов'язків [14, с. 20]. З певною аналогією видається можливим вказати наступні стадії здійснення цивільних прав у договірних зобов'язаннях: 1) набуття правоздатності (як формування цивільного права), 2) наділення суб'єкта можливістю здійснювати права (дієздатність), укласти договори (бути стороною), виконати договірне зобов'язання в повному обсязі (реалізація цивільного права), 3) захист цивільного права (факультативна стадія).

Отже, для здійснення цивільних прав у договірних зобов'язаннях характерні особливі стадії, структура, механізм, види прав.

Зупиняючись на понятті здійснення суб'єктивного цивільного права, слід навести думку Р.О. Стефанчука, який пише, що здійсненням суб'єктивного цивільного права є усі можливі види поведінки носія відповідного суб'єктивного цивільного права, що спрямовані як на реалізацію окремих повноважень, що складають зміст цього права, так і здійснення даного права в цілому, що може відбуватись у визначеній законодавством формі [15, с. 114]. О.О. Кот здійсненням суб'єктивного права називає фактичне вчинення уповноваженим суб'єктом певних актів поведінки, які відповідають наданій можливості (моделі поведінки) [3, с. 18]. Очевидно, що дані визначення мають спільну рису – здійснення права це завжди вияв поведінки

уповноваженої особи, яка має на меті задовольнити певні інтереси.

Висновки. Отже, слід виділити такі ознаки здійснення цивільних прав у договірних зобов'язаннях: 1) встановлений та забезпечений законом та договором порядок реалізації суб'єктивних цивільних прав; 2) є способом задоволення інтересу; 3) властиві особливі стадії та структура здійснення прав; 4) учасники договірних зобов'язань повинні мати необхідний обсяг цивільної дієздатності; 5) можливість права вимоги є основоположною правомочністю у договірному зобов'язанні, що є змістом суб'єктивного цивільного права у такому зобов'язанні; 6) право вимоги полягає у правомірних діях або утримання від їх вчинення; 7) для здійснення цивільних прав у договірних зобов'язаннях необхідно здійснити певні дії (укладення договору, його виконання та захист прав у випадку їх порушення); 8) здійсненню підлягає лише майнове цивільне право; 9) вид майнового права визначається залежно від виду договірних зобов'язань, в межах якого воно виникає; 10) суб'єктивному цивільному праву завжди відповідає цивільний обов'язок, що і становить суть договірних зобов'язань.

На підставі вказаного видається можливим визначити поняття здійснення цивільних прав учасників договірних зобов'язань, яким є встановлений та забезпечений законом та договором порядок реалізації суб'єктивних цивільних прав, змістом яких є можливість вимоги уповноваженою особою від зобов'язаної особи правомірних дій або утримання від їх вчинення для задоволення інтересу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Горбась Д.В. Здійснення суб'єктивних цивільних прав фізичних осіб: поняття, способи, межі: автореф. дис.. канд. юрид. наук. Київ, 2009. 23 с.
2. Приватноправові механізми здійснення та захисту суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб : колективна монографія / В.Л. Яроцький, В.І. Борисова, І. В. Спасибо-Фатєєва, І. В. Жилінкова та ін. За наук. ред. проф. В. Л. Яроцького. Харків: Юрайт, 2013. 272 с.
3. Кот О.О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики: монографія. Київ: Алерта, 2017. 494 с.
4. Стефанчук М.О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2006. 201 арк.
5. Цивільне право України: підручник. Є. О. Харитонов, О. В. Старцев. Київ: Істина, 2007. 816 с. (Вид. 2 перероб. і доп.).
6. Агарков М.М. Обязательство по советскому гражданскому праву. Москва: Типография «Известий Советов депутатов трудящихся СССР», 1940. 192 с.
7. Кочин В.В. Категория «особа» у приватному праві. *Приватне право і підприємництво*. 2014. Вип. 13. С. 55-57.
8. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
9. Заїка Ю.О. Українське цивільне право. навч. посіб. Київ: Істина, 2005. 312 с.
10. Цивільне право України. Загальна частина: підручник. За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика/ Київ: Юрінком Інтер, 2010. 976 с. (3-тє вид., перероб. і доп.).
11. Братусь С.Н. Субъекты гражданского права. Москва: Госюриздат, 1950. 364 с.
12. Цивільне право України: Навч. посіб. / Ю.В. Білоусов, С.В. Лозінська, С.Д. Русу та ін. За ред. Р. О. Стефанчука. Київ: Наукова думка; Прецедент, 2004. 448 с.
13. Майданик Р.А. Аномалії в цивільному праві України. Київ: Юстиніан, 2007. 912 с.
14. Боднар Т. В. Теоретичні проблеми виконання договірних зобов'язань (цивільно-правовий аспект): автореф. дис. д-ра. юрид. наук. 12.00.03. Київ, 2005. 36 с.
15. Стефанчук Р.О. Цивільна правоздатність та дієздатність як необхідні передумови здійснення особистих немайнових прав фізичних осіб. *Університетські наукові записки*. 2006. № 3-4 (19-20). С. 114-123.

REFERENCES:

1. Horbas, D.V. (2009) Zdiisnennia subiektyvnykh tsyvilnykh prav fizychnykh osib: poniattia, sposoby, mezhi [Execution of subjective civil rights of natural persons: concepts, methods, limits]: avtoref. dys.. kand. yuryd. nauk. Kyiv. 23. (in Ukrainian)
2. Yarotskyi, V.L., Borysova, V.I., Spasybo-Fatieieva, I.V., Zhylinkova I.V. (2013). Pryvatnopravovi mekhanizmy zdiisnennia ta zakhystu subiektyvnykh prav fizychnykh ta yurydychnykh osib [Private law mechanisms for the execution and protection of the subjective rights of individuals and legal entities]: kolektyvna monohrafiia. Za nauk. red. prof. Yarotskoho V.L. Kharkiv, Yurait. 272. (in Ukrainian)
3. Kot, O.O. (2017). Zdiisnennia ta zakhyst subiektyvnykh tsyvilnykh prav: problemy teorii ta sudovoi praktyky [Implementation and protection of subjective civil rights: problems of theory and judicial practice]: monohrafiia. Kyiv, Alerta, 494. (in Ukrainian)
4. Stefanchuk, M.O. (2006). Mezhi zdiisnennia subiektyvnykh tsyvilnykh prav [Limits of execution of the subjective civil rights]: dys... kand. yuryd. nauk: 12.00.03. NAN Ukrainy, Instytut derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho. Kyiv. 201. (in Ukrainian).
5. Kharytonov, Ye. O., Startsev, O. V. (2007). Tsyvilne pravo Ukrainy [Civil Law of Ukraine]: pidruchnyk. Kyiv, Istyna. 816. (Vyd. 2 pererob. i dop.). (in Ukrainian).

6. Aharkov, M.M. (1940). Obiazatelstvo po sovetському hrazhdanskomu pravu [Obligation under Soviet civil law]. Moskva: Tipografija «Izvestij Sovetov deputatov trudjashhihsja SSSR». 192. (in Russian).
7. Kochyn, V.V. (2014). Katehoriia «osoba» u pryvatnomu pravi. [The category of ‘person’ in private law.]. *Pryvatne pravo i pidprijemnytstvo*, 13. 55-57. (in Ukrainian).
8. Civil Code of Ukraine. (16 January 2003). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. Kyiv. (in Ukrainian).
9. Zaika, Yu.O. (2005). Ukrainske tsyvilne pravo. [Ukrainian civil law]: navch. posib. Kyiv, Istyna. 312. (in Ukrainian).
10. Dzera, O.V., Kuznietsova, N.S., Maidanyk, R.A. (2010). Tsyvilne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna. [Civil law of Ukraine. General part.]: pidruchnyk. Kyiv, Yurinkom Inter. 976. (3-tie vyd., pererob. i dop.). (in Ukrainian).
11. Bratus, S.N. (1950). Subiekty grazhdanskogo prava. [Subjects of the civil law]. Moskva, Gosjurizdat. 364. (in Russian).
12. Bilousov, Yu.V., Lozinska, S.V., Rusu, S.D. (2004). Tsyvilne pravo Ukrainy [Civil law of Ukraine]: navch. posib. Za red. Stefanchuka R.O. Kyiv, Naukova dumka, Pretsedent. 448. (in Ukrainian).
13. Maidanyk, R.A. (2007). Anomalii v tsyvilnomu pravi Ukrainy. [Anomalies in the civil law of Ukraine]. Kyiv, Yustyninan. 912. (in Ukrainian).
14. Bodnar, T.V. (2005). Teoretychni problemy vykonannya dohovirnykh zoboviazan (tsyvilno-pravovy aspekt) [Theoretical problems of the execution of contractual obligations (civil-legal aspect)]: avtoref. dys. d-ra. yuryd. nauk. 12.00.03. Kyiv. 36. (in Ukrainian).
15. Stefanchuk, R.O. (2006). Tsyvilna pravozdatnist ta diiezdatnist yak neobkhdni peredumovy zdiisnennia osobystykh nemainovykh prav fizychnykh osib [Civil legal capacity as necessary prerequisites for the realization of personal non-property rights of individuals]. *Universytetski naukovi zapysky*, 3-4 (19-20). 114-123. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції: 5.11.2023

УДК 368(477); 349.3

DOI: 10.36550/2522-9230-2023-15-176-180

Федорюк Людмила Василівна,
викладач кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань
Національної академії внутрішніх справ
e-mail: fedoriuk514@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0006-9321-9563>

ПРИНЦИП СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті досліджується вітчизняна система державного страхування з позиції принципу соціальної справедливості. Встановлено, що в умовах соціально-економічних змін право громадян на державне соціальне страхування постає вимогою реалізації державою соціальної політики та гарантування соціальної справедливості.

Визначено, що зміст принципу соціальної справедливості становить: по-перше, рівність страхових компаній перед органами регулювання, рівність законодавчо визначених прав і обов'язків страхових компаній, пропорційність відповідальності допущеному правопорушенню; по-друге, недопущення дискримінації, виключень, нерівності, свавілля органів нагляду щодо страховиків та страхових компаній у відносинах зі своїми клієнтами та партнерами; по-третє, постанови, приписи, письмові розпорядження органу регулювання та нагляду, в яких справедливо визначені права та обов'язки споживачів страхових послуг.

Наголошено, що надання виплат через статус та офіційну приналежність до вразливої групи має корелювати з індивідуальними потребами. Зроблено висновок, що модернізація вітчизняної системи загальнообов'язкового державного страхування має ґрунтуватись на таких базових складових соціальної справедливості: створенні індивідуальних програм соціального страхування для окремих категорій осіб та підбір індивідуального пакету соціальних послуг; оцінці доходів і матеріального становища одержувача послуг; міжособистісності перерозподілу прибутків між найбагатшими й найбіднішими соціальними групами; прозорості і підзвітності системи надання соціальних допомог; оцінці ефективності наданої допомоги з урахуванням задоволення потреб отримувачів соціальних послуг.

Ключові слова: державне страхування, соціальне страхування, соціальна справедливість, соціальні внески, соціальний захист.

Fedoryuk L. THE PRINCIPLE OF SOCIAL JUSTICE AS THE BASIS OF THE DEVELOPMENT OF MANDATORY STATE INSURANCE IN UKRAINE

The article examines the domestic state insurance system from the standpoint of the principle of social justice. It was established that in the conditions of socioeconomic change, the right of citizens to state social insurance appears as a requirement for